

WSPOMNIENIA

Stanisław Wybraniec 1936–2009

Stanisław Wybraniec urodził się 23 października 1936 r. w Kisielowie w powiecie cieszyńskim, w wielodzietnej rodzinie nauczyciela wiejskiego. W latach powojennych uczęszczał do szkoły podstawowej w Kisielowie i Skoczowie, a od 1950 r. do liceum ogólnokształcącego w Cieszynie, gdzie zdał maturę w 1954 r. Rozpoczął studia na Wydziale Geologiczno-Poszukiwawczym AGH w Krakowie i w 1960 r., po zdaniu egzaminu dyplomowego, otrzymał tytuł magistra inżyniera geologii ze specjalnością geologii złóż kruszczowych.

W lutym 1960 r. rozpoczął pracę w Przedsiębiorstwie Poszukiwań Geofizycznych w Warszawie, najpierw jako stażysta, a następnie jako starszy inżynier interpretator.

Od lipca 1963 r. do przejścia na emeryturę pracował w Państwowym Instytucie Geologicznym. W Zakładzie Geofizyki PIG zajmował się badaniami geoelektrycznymi, pracując na stanowisku starszego asystenta (1964), a następnie adiunkta naukowo-badawczego (1973). W 1967 r. otrzymał uprawnienia CUG do *kierowania badaniami geofizycznymi (wraz z projektowaniem i dokumentowaniem tych badań) z wyłączeniem badań sejsmicznych i geofizyki wiertniczej*. W styczniu 1977 r. został kierownikiem Pracowni Geoelektryki PIG.

Po obronie pracy doktorskiej pt. *Obraz geoelektryczny rejonu Strzegom-Sobótka i jego interpretacja geologiczna przy wykorzystaniu metod statystyki matematycznej* uzyskał stopień doktora nauk przyrodniczych (1980). W maju 1985 r. został kierownikiem Zakładu Geofizyki PIG, kierując jednocześnie zorganizowaną przez siebie Pracownią Metod Interpretacji. Po kilku latach zrezygnował z kierowania zakładem, koncentrując się na rozwijaniu metod interpretacji, będących główną pasją Jego życia. W pracowni pozostał aż do jej rozwiązania, które nastąpiło przy reorganizacji Zakładu Geofizyki w 1992 r. Swoim zainteresowaniem naukowym pozostał wierny również po przejściu na emeryturę, a ożywioną i wysoko cenioną na forum międzynarodowym działalność prowadził do ostatnich dni swojego życia.

Od najmłodszych lat był „pożeraczem” książek i czasopism — zarówno beletrystyki, jak i wydawnictw popularnonaukowych. W późniejszej pracy zawodowej, dzięki niezłej znajomości angielskiego, francuskiego i rosyjskiego, co w owym czasie wcale nie było takie powszechne, mógł w pełni korzystać z dostępnej literatury zachodniej i rosyjskiej, zarówno geofizycznej, jak i odnoszącej się do pokrewnych nauk przyrodniczych.

Na początku pracy w Państwowym Instytucie Geologicznym nadzorował prace geoelektryczne, prowadzone przez Przedsiębiorstwo Poszukiwań Geofizycznych na zlecenie PIG. Szybko jednak zainteresował się stosowanymi już na Zachodzie technikami komputerowymi, co w zasadniczy sposób ukierunkowało Jego dalszą działalność naukową. Z pewnością był jedną z pierwszych osób w instytucie, doceniających możliwości i znaczenie techno-

logii informatycznej dla nauk o Ziemi. Swoje prace prowadził w dwóch kierunkach: zastosowania metod komputerowych do transformacji danych geofizycznych (pól potencjalnych, w szczególności pola grawitacyjnego i magnetycznego) dla potrzeb interpretacji geologicznych oraz nowych sposobów prezentacji wyników w postaci rzeźby cieniowanej. Wiele uwagi poświęcał udoskonalaniu sposobów wizualizacji. W tej dziedzinie osiągnął poziom światowy. *Stan był mistrzem* — powiedział o nim prof. Hans Thybo z Uniwersytetu w Kopenhadze, a Jego mapy mogą uchodzić za dzieła sztuki. Przydatność transformacji i wizualizacji map pól potencjalnych w rozwiązywaniu problemów czysto geologicznych wykazał w swojej rozprawie habilitacyjnej zatytułowanej *Transformations and visualization of potential field data* (Special Papers, vol. 1, 1999), którą przedstawił w kwietniu 2001 r. w Instytucie Geofizyki PAN.

Stanisław Wybraniec miał znaczący udział w programach perspektywicznych, takich jak *Podstawowe problemy głębokich badań geofizycznych i geologicznych obszaru Polski* czy *Program geologicznych badań regionalnych w Polsce — Paleozoiczna Akrekcja Polski*. Był współwykonawcą opracowania pt. *Kompleksowa interpretacja grawimetryczno-magnetyczna Polski zachodniej* (1998), za które zespół pod kierownictwem Elżbiety Cieśli otrzymał nagrodę specjalną dyrektora Państwowego Instytutu

Ryc. 1. Doc. Stanisław Wybraniec i doc. Andrzej Ber w czasie konferencji terenowej EUROBRIDGE, maj 1999 r. Magazyn rdzeni wiertniczych w Szurpiłach na Suwalszczyźnie. Fot. J. Wiszniewska

Ryc. 2. Jedno ze spotkań międzynarodowej grupy geologów opracowującej założenia do geologicznej mapy prekambry pogramicza polsko-litewsko-białoruskiego w 2000 r. Doc. Stanisław Wybraniec objaśnia mapy anomalii geofizycznych. Fot. B. Bagiński

Geologicznego. Był inicjatorem rozpoczęcia półsferowego zdjęcia magnetycznego Polski oraz założenia banku danych magnetycznych. Dzięki współpracy z firmą GETECH z Leeds przyczynił się do ujednoczenia danych magnetycznych z obszaru Polski i włączenia instytutu do Wschodnioeuropejskiego Projektu Magnetycznego (*Eastern Europe Magnetic Project*).

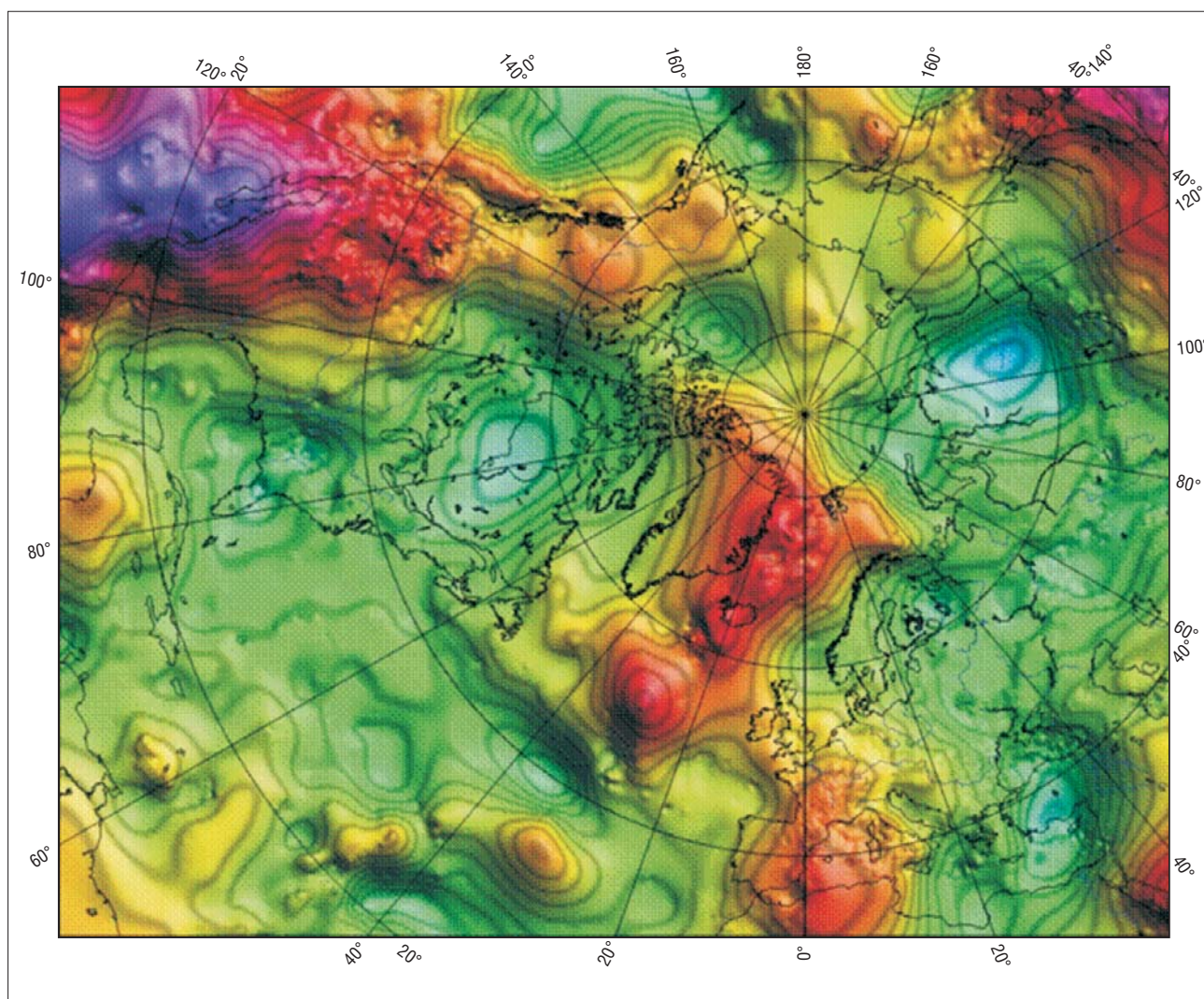
Wieloletnie doświadczenie S. Wybrańca w kartowaniu pól potencjalnych w Polsce (Królikowski & Wybraniec, 1996) sprawiło, że był niekwestionowanym liderem tej specjalności. Jako odpowiedzialny za pola potencjalne współtworzył podstawy nowoczesnego programu głębokich badań geofizycznych i geologicznych obszaru Polski (Guterch i in., 1996). Jego znaczącym osiągnięciem, docenionym przez międzynarodowe środowisko geofizyków, były kompilacja i opracowanie nowej cyfrowej mapy grawimetrycznej Europy (Wybraniec i in., 1998), a doświadczenie S. Wybrańca w wizualizacji danych zaowocowało kolejną mapą naszego kontynentu — pierwszą mapą strumienia ciepłego Europy, uwzględniającą poprawki paleoklimatyczne (Majorowicz & Wybraniec, 2010).

Po przejściu na emeryturę w grudniu 2006 r. Stanisław Wybraniec włączył się czynnie w prace badawcze nad

modelowaniami grawimetrycznymi własności skorupy i płaszcza Ziemi na obszarze Europy Centralnej (Krysiński i in., 2009). Rozwinęła się Jego współpraca z Instytutem Geofizyki PAN i Instytutem Geofizyki UW, która zaowocowała wieloma ważnymi publikacjami. W związku z opublikowaniem nowej mapy głębokości Moho pod Europą zainicjował studia nad powiązaniem kształtu geoidy z regionalną topografią i kształtem powierzchni Moho płyty europejskiej. Odszedł nagle, gdy prace te wchodziły w fazę redagowania wyników.

Pierwsze kontakty międzynarodowe Stanisława Wybrańca to pobyt w 1968 r. we Francji, gdzie zapoznał się z aparaturą i metodami interpretacji sondowań magnetotelurycznych. Zastosowanie metod geofizycznych do poszukiwań surowców stałych były przedmiotem Jego zainteresowania w czasie pobytu w Finlandii (1971), Bułgarii (1974) i Czechosłowacji (1976).

W 1981 r., wraz z grupą polskich ekspertów uczestniczył w projekcie *Study on the industrial exploitation of black sands along the Mauritanian Littoral* (kontrakt z UNIDO). Umiejętności zawodowe całej grupy zostały bar-

Ryc. 3. Mapa ziemskiego strumienia ciepłego części północnej półkuli pokazująca obszary gorące (odcienie czerwone i fioletowe) i chłodne (odcienie zielone i niebieskie); przygotowywana przez S. Wybrańca i nieukończona

dzo wysoko ocenione w liście pochwalnym wystosowanym przez kierownictwo Programu Rozwoju ONZ m.in. do ambasady polskiej w Dakarze.

W latach 80. i 90. XX w. bardzo ożywiona współpraca z Amerykańską Służbą Geologiczną (głównie z prof. Lindriem Cordellem) zaowocowała artykułem w Pracach PIG (vol. 144) zatytułowanym *Geophysical Mapping of the Elk Syenite Massiv*. O wysokich kompetencjach S. Wybrańca świadczy Jego udział w opracowanym przez Jeffrey'a D. Phillipsa oprogramowaniu do przetwarzania danych pól potencjalnych (*Potential-Field Geophysical Software for the PC, version 2.2*), udostępnionym przez USGS (*United States Geological Survey*) do użytku publicznego w 1997 r.

Stanisław Wybraniec brał udział w licznych projektach międzynarodowych, takich jak EUROPROBE-TESZ, PANCARDI, GEORIFT, EUROBRIDGE, CELEBRATION 2000, *Atlas Południowego Basenu Permskiego* oraz, we współpracy polsko-litewsko-białoruskiej, w badaniach kratonu wschodnioeuropejskiego. Wyniki tych badań ukażą się w formie mapy i publikacji tekstowej.

Uczestniczył w licznych konferencjach i zgrupowaniach naukowych, zarówno krajowych, jak i międzynarodowych, a referaty i prezentacje, których był autorem lub współautorem, spotykały się z dużym uznaniem uczestników.

Jego ważniejsze publikacje to:

- ❑ KRÓLIKOWSKI Cz. & WYBRANIEC S. 1996 — Mapy grawimetryczne i magnetyczne Polski. Publ. Inst. Geoph. Pol. Acad. Sc.: 82–92.
- ❑ WYBRANIEC S. 1997 — Obrazy wektorowe — nowy sposób przedstawiania danych. Pos. Nauk. Państw. Inst. Geol., 53: 42.
- ❑ GUTERCH A., LEWANDOWSKI M., DADLEZ R., POKORSKI J., WYBRANIEC S., ŻYTKO K., GRAD M., KUTEK J., SZULCZEWSKI M. & ŻELAŻNIEWICZ A. 1996 — Podstawowe problemy głębokich badań geofizycznych i geologicznych obszaru Polski, Publ. Inst. Geoph. Pol. Acad. Sc.
- ❑ WYBRANIEC S., ZHOU S., THYBO H., FORSBERG R., PERCHUĆ E., LEE M. & DEMIANOV G.D. 1998 — New compiled of Europe's gravity field. *Eos*, 79: 437–439.
- ❑ WYBRANIEC S., JANKOWSKI J., ERNST T., PECOVA J. & PRAUS O. 1999 — A new method for presentation of induction vector distribution in Europe. *Acta Geoph. Pol.*, 47: 323–334.
- ❑ LEE M.K., WYBRANIEC S., THYBO H., WILLIAMSON J., BANKA D. & WONIK T. 1999 — Regional tectonic framework of the Trans-Euro-

pean Suture Zone from gravity and magnetic data. *Rom. J. Tect. Reg. Geol.*, 77: 52.

- ❑ WYBRANIEC S., PERCHUĆ E., THYBO H., JANKOWSKI J., ERNST T., PRAUS O. & PECOVA J. 2006 — New views of selected European geophysical fields. *Rom. J. Tect. Reg. Geol.*, 77: 76–77.
- ❑ Bielik M., Kloska K., Meurers B., Svancara J., Wybraniec S., Francsik T., Grad M., Grand T., Guterch A., Katona M., Królikowski Cz., Mikuska J., Pasteka R., Petecki Z., Polechońska O., Ruess D., Szalaiova V., Sefara J. & Vozar J. 2006 — Gravity anomaly map of the CELEBRATION 2000 region. *Geologica Carpathica*, 57: 145–156.
- ❑ KRYSIŃSKI L., GRAD M. & WYBRANIEC S. 2009 — Searching for Regional Crustal Velocity-Density Relations with the Use of 2-D Gravity Modeling — Central Europe Case. *Pure appl. geophys.*
- ❑ MAJOROWICZ J. & WYBRANIEC S. 2009 — Zmiany strumienia ciepłego Europy w skali regionalnej i głębokościowej i ich wpływ na szacowanie zasobów energii geotermicznej głębokich zamkniętych systemów typu EGS (*Enhanced Geothermal Systems*). *Prz. Geol.*, 57: 644.
- ❑ MAJOROWICZ J. & WYBRANIEC S. 2010 — New terrestrial heat flow map of Europe after regional paleoclimatic correction application. *International Journal of Earth Sciences* 97, przyjęto do druku styczeń 2010.

Stanisław Wybraniec był człowiekiem rzadkiej uczciwości i skromności, oddanym bez reszty nauce, otwartym na nowe pomysły i metody badawcze, nieprzejętnie czytającym w światowej literaturze, nie tylko z dziedziny nauk o Ziemi, ale też i pokrewnych nauk przyrodniczych. Zafascynowany możliwościami technik komputerowych, stał się od najdawniejszych lat ich nadzwyczaj kompetentnym orędownikiem. Chętnie, całym sercem wspierał poczynania młodszych kolegów i współpracowników.

Kochał przyrodę, a przede wszystkim ptaki. Karmił je zimą, nagrywał ich głosy, cieszył się z każdego niecodziennego ptasiego gościa w karmniku na balkonie. Obserwował je w drodze do pracy i entuzjasmował się każdym zidentyfikowanym gatunkiem. „Ptasie” dyskusje prowadził też czasem z kolegami i przyjaciółmi. *Również w tej dziedzinie uchodził za eksperta* — powiedział jeden z nich.

Zmarł w dniu 7 czerwca 2009 r. i spoczął w katolickiej części cmentarza prawosławnego na warszawskiej Woli.

Grażyna Burchart, Marek Grad & Lech Krysiński